

**BIBLIOTECA
CULTURII
AROMÂNE**

www.proiectavdhela.ro

Prof. Univ. Dr. Gheorghe Zbucnea

**IDENTITATE
ȘI IDENTIFICARE
NAȚIONALĂ
LA AROMÂNI
LA ÎNCEPUTUL
SECOLULUI XX**

Identitate și identificare națională la aromâni la începutul secolului XX

Problema aromânilor, a vlahilor balcanici este acum așa cum a fost și în trecut și o chestiune de identitate, iar chestiunea identitară este una de apartenență. S-a subliniat pe bună dreptate că: „te identifici stabilind de unde vii și încotro mergi, cui aparții și ce îți impun toate aceste coordonate” (Ungheanu, 1998, p.34). Este incontestabil și astăzi faptul că în spațiul balcanic și nu numai, aromânii reprezintă o realitate distinctă din punct de vedere etnico-lingvistic avându-și propria lor formă de exprimare prin vorbire, propriile obiceiuri, propria fizionomie psihică etc. care îi aseamănă dar în același timp îi și deosebește de popoarele spațiului sud-est european în care își au leagănul.

Într-o remarcabilă expunere făcută în urmă cu câțiva ani, acad. Matilda Caragiu Marioteanu (1998, p.17-18) făcea o serie de considerații extrem de importante și deosebite de mare actualitate privind ceea ce domnia sa denumea „Identitate și identificare în problema aromânilor.” Credea acolo că identitatea este o trăsătură intrinsecă: „ea vine din conștiința de sine a aromânului, care simte că el este altceva decât celelalte neamuri alături de care trăiește...acest sentiment al identității îl dă aromânului, în primul rând, numele pe care și-l dă el însăși...” Pe de altă parte identificarea aromânilor este un act care ține de alții, care într-un fel sau altul își exprimă în felul acesta punctul de vedere. Deci până la urmă identificarea a jucat și mai ales joacă un rol determinant pentru că alături de identitate dă sau nu dă astăzi aromânilor legitimitate cu tot ceea ce presupune aceasta la începutul mileniului al III-lea.

Aromânii apar în istorie, menționați ca neam distinct, în izvoare scrise, în jurul anului 1000. Atunci, de altfel ca și în veacurile următoare, până în zilele noastre, ei au fost și sunt denumiți cu numele de vlahi. Nu discutăm aici semnificația denominației de vlahi, folosită ca atare de neamurile balcanice întrucât despre aceasta există o întreagă literatură, oricum trebuie să subliniem faptul că abia în secolul XX, de fapt după al doilea război mondial, sub influența factorilor politico-statali, unii dintre aromâni au început să-și spună și vlahi, mai ales în raporturile lor cu lumea exterioară. Altfel din cele mai vechi timpuri și până astăzi ei înșiși din vremuri imemorabile își spun și și-au spus armâni, ramâni sau în alte feluri asemănătoare celor menționate mai înainte.

Evident că astăzi există o mare diversitate în ceea ce privește modul în care aromânii în locurile lor de baștină sau în diaspora se definesc și deci se autoidentifică ca atare. Prin materialul prezentat, rod în mare măsură al unei investigații sociologice, etnologice și lingvistice, teza de doctorat al lui Thede Kahl e ilustrativă din acest punct de vedere putând chiar aduce unele dovezi pentru oricare din tezele privind etnicitatea aromânilor care se înfruntă la ora actuală. Nu dorim să ne referim acum la aceasta pentru că avem în vedere realități identitare și nu numai ce au existat în urmă cu peste un secol, în jurul anului 1900.

Înainte de a aborda concret unele aspecte legate de conștiința națională a aromânilor la începutul secolului XX și receptarea acestora în lumea de atunci, de la Constantinopol și București la New York, e necesar de a mai reaminti unele constatări ale istoricilor privind vremurile mai vechi.

Așa cum spuneam, aromânii apar în izvoarele scrise începând cu secolul XI sub forma vlahi sau derivatele acestora: valahus, ulah, etc. Se știe că în sud-estul european timp de multe veacuri s-au

succedat stăpânirile sau acțiunile politico- diplomatice ale unor imperii precum cel bizantin, otoman, habsburgic, etc. Este interesant faptul că în cancelariile tuturor acestor imperii se foloseau termeni de vlahi/valahi, Vlahia/Valahia atât pentru realități nord-dunărene cât și pentru realități sud-dunărene. Din acest punct de vedere nu poate fi ignorat faptul că în terminologia Imperiului Otoman, înainte și după anul 1908, cuvântul „ullah,” desemna un individ de aceeași identitate etnică fie că trăia în Balcani, fie că era cetățean al Regatului României (acesta este de fapt, ca să dăm un singur exemplu, termenul folosit în cunoscuta decizie a împăratului Abdul Hamid II din 1905 care se leagă de așa numita zi națională a aromânilor.) Problemele identificării în vremurile medievale și la începuturile epocii moderne ale aromânilor sunt în general cunoscute, pentru că ele au fost analizate în repetate rânduri, fiind într-un fel sau altul sintetizate în lucrări relativ recente pe această problemă (C. Papanace, M. D. Peyfuss, Ghe. Zbucnea, etc.), rămâne de analizat mai pe îndelete problematica de început a veacului XX. Din punctul de vedere al identificării, în fapt acea epocă, nu aducea nimic nou pentru toți străinii situați în afara spațiului sud-est european, cu rare excepții partizane, aromânii reprezentau ramura sudică a românismului. Practic toți învățații, diplomații, publiciștii englezi de atunci îi considerau ca atare (V.Tega) în lucrări de referință precum The Encyclopedia Britanica (în diversele variante apărute în spațiul britanic sau american) unde erau dați laolaltă vlahii ca români fie că trăiau la sud de Dunăre în Balcani sau Pind, fie în Bărăgan, Maramureș sau de-a lungul Nistrului. O astfel de realitate apare în izvoarele lumii civilizate, neangajate politic, într-o proporție covârșitoare. Nu poate fi ignorat nici faptul, într-un anume fel, de strictă actualitate, că în toate tratatele științifice de lingvistică din acea perioadă aromâna, adică idiomul folosit de romanicii balcanici era considerat ca o variantă, un dialect al limbii române, întrebuițată pe o vastă arie geografică, de la Nistru până-n munții Pindului.

Problematica identității naționale e mai complexă. Am arătat și cu altă ocazie că, cândva în jurul anului 1800 reprezentanți de seamă ai intelectualității aromâne, de sorginte moscopoleană, au considerat că, aromânii alcătuiau o unitate ca parte componentă, a românismului diseminat în întregul spațiu sud-est european. Din acest punct de vedere scrierile lui Constantin Roja și Mihail Boiangi sunt edificatoare.

În deceniul al VI-lea al secolului XIX se puneau bazele unei acțiuni în egală măsură în plan cultural, bisericesc și politic, care a alcătuit până la urmă cea de-a doua renaștere națională a aromânilor, atunci a existat o anumită realitate care nu poate fi ignorată din punct de vedere istoric, o serie de aromâni acasă sau în diaspora au considerat că alcătuiau o unitate de neam și că aveau drept frați pe românii din stânga Dunării. Dimitrie Bolintineanu, literat dar și om politic, exprima în 1858 o idee care a rămas apoi decenii în șir valabilă: „Nu vrem a-i uni cu noi căci suntem depărtați de dânșii... cugetul nostru este ca acest popor să aibă conștiința naționalității sale... Ceea ce credem noi că toți acești românii ar trebui să facă este de a-și păstra cu sfințenie limba și datinile române, oricare ar fi soarta ce viitorul le păstrează.”

Începând chiar din 1877 laolaltă cu alte etnii balcanice, dar într-o formă proprie aromânii au exprimat în memorii adresate cancelariilor europene și opiniei publice dorința lor de a-și menține și cultiva identitatea proprie în două domenii pe care le-au considerat pe bună dreptate ca fiind esențiale respectiv cel al vieții spirituale, al bisericii și cel al instruirii, al școlii. De fapt până la primul război mondial acestea s-au realizat parțial prin rețeaua de biserici

și unități școlare de tot felul ce a existat în Balcani până la primul război mondial, datorită eforturilor financiare susținute făcute în egală măsură de comunitățile românești din zonă și de guvernul de la București.

Aceste realități s-au materializat între altele printr-o serie de acțiuni precum bătălia pentru școală, realizându-se succese atât în timpul lui Apostol Mărgărit cât și a continuatorilor săi. Apoi a existat o bătălie pentru biserica aromânească. Nu în cele din urmă reprezentanții aromânilor din Imperiul Otoman aflat într-un ireversibil proces de disoluție și-au exprimat dorința de recunoaștere a lor ca etnie distinctă, ceea ce au și obținut formal, cu rezultate pozitive pentru puțină vreme, în primăvara anului 1905.

Putem considera așadar că la începutul secolului XX aromânii în Balcani s-au aflat într-un anume fel în perioada de apogeu a afirmărilor etnice ca atare. Atuncea cea mai mare parte a lor și cea mai mare parte a opiniei publice europene (exceptând cazurile statelor Balcanice din motive lesne de înțeles) considerau că sunt o parte a românismului alături de cei din Transilvania, Bucovina sau Basarabia ce nu făceau parte din statul român cu capitala la București.

Pe această linie s-au înscris acțiuni de afirmare a ideologiei naționale a aromânilor precum cele din 1904 și 1905. Au urmat apoi evenimentele de după 1908 când părea că loialitatea tradițională a aromânilor față de autoritățile constantinopolitane urma a fi recunoscută. În acest context s-au înscris de altfel singurele congrese naționale ale aromânilor, cele din 1909 și 1910. Războaiele balcanice din anii 1912-1913 lichidând practic prezența constantinopolitană în Balcani deschidea căi largi alienării aromânilor, declinului lor național care s-a accentuat continuu în tot cursul secolului XX părăd a confirma pe Tache Papahagi în cunoscuta prefață a dicționarului său.

COLOFON

Autorul lucrării	GHEORGHE ZBUCHEA
Titlul lucrării	IDENTITATE ȘI IDENTIFICARE NAȚIONALĂ LA AROMÂNI LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX
Variantă digitalizată de	Editura Predania/ CP 67, OP 13, București www.predania.ro tehnoredactor/ Remus Brihac concept grafic/ Atelieruldegrafica.ro

PREDAȚIA